HÖGSTA DOMSTOLENS
BESLUT

meddelat i Stockholm den 17 september 2026

Mål nr
Ö 7460-24

PARTER

Klagande
J.S.

Motpart
Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

SAKEN
Ersättning till offentlig försvarare

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE
Hovrätten för Västra Sveriges beslut i dom 2024-09-10 i mål B 4793-24

_____

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och bestämmer att J.S. ska få ersättning av allmänna medel med ytterligare 13 183 kr, varav 8 400 kr

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

avser tidsspillan, 2 146 kr utlägg och 2 637 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

J.S. har yrkat att Högsta domstolen ska tillerkänna henne i hovrätten begärd ersättning för tidsspillan och utlägg jämte mervärdesskatt.

Justitiekanslern har överlämnat åt Högsta domstolen att pröva om det finns tillräckliga skäl att bifalla överklagandet.

Sveriges advokatsamfund har yttrat sig.

SKÄL

Bakgrund

1. J.S. förordnades i november 2023 av Värmlands tingsrätt som offentlig försvarare för en person som var misstänkt för medhjälp till synnerligen grovt narkotikabrott. Den misstänkte hade inget önskemål om försvarare utan godtog den rätten förordnade. Värmlands tingsrätt förordnade alltså på eget initiativ J.S. som offentlig försvarare.

2. Den misstänkte var vid tidpunkten för förordnandet inte frihetsberövad och förhör planerades att hållas i Uppsala, där J.S. har sin verksamhet. Den misstänkte häktades senare, i februari 2024, på sannolika skäl misstänkt för synnerligen grovt narkotikabrott, medhjälp till synnerligen grovt narkotikabrott samt grovt narkotikabrott vid två tillfällen och placerades i detta skede på häktet i Karlstad.

3. Vid huvudförhandlingen i Värmlands tingsrätt begärde J.S. ersättning för de merkostnader som uppstått på grund av att hon har sin verksamhet långt ifrån Karlstad, dvs. på grund av att hon var

Dok.Id 367605

distansförsvarare. Tingsrätten tillerkände J.S. schabloniserad ersättning för tidsspillan och utlägg för resa med egen bil med ett belopp motsvarande vad en försvarare med verksamhet inom tio mil från domstolen skulle ha fått. J.S. överklagade tingsrättens beslut. Hovrätten avslog överklagandet.

4. Vid huvudförhandlingen i Hovrätten för Västra Sverige begärde J.S. ersättning för de merkostnader som uppstått där på grund av att hon var distansförsvarare. Hovrätten har noterat att J.S. varken har begärt eller erhållit positivt förhandsbesked och tillerkänt henne ersättning för tidsspillan och utlägg för resa med egen bil motsvarande vad en försvarare med verksamhet inom tingsrättens domsaga skulle ha fått. J.S. har överklagat beslutet om ersättning till Högsta domstolen.

Frågan i målet

5. Frågan är om en distansförsvarare, som förordnats av domstol på eget initiativ, har rätt till ersättning för merkostnader för tidsspillan och utlägg som uppstår på grund av att han eller hon har sin verksamhet långt ifrån domstolen.

Ersättning till distansförsvarare

6. En offentlig försvarare har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Endast om det finns särskilda skäl får ersättningen avse de merkostnader för tidsspillan och utlägg som har uppstått på grund av att han eller hon har sin verksamhet långt ifrån domstolen. På begäran av den misstänkte eller den föreslagna försvararen ska domstolen lämna förhandsbesked i frågan om sådana merkostnader omfattas av rätten till ersättning. (Se 21 kap. 10 § första och fjärde styckena rättegångsbalken.)

Dok.Id 367605

7. Som huvudregel gäller att en offentlig försvarare inte får förbehålla sig eller ta emot ersättning av den misstänkte. Ett undantag gäller emellertid för skälig ersättning för tidsspillan och utlägg som uppkommer på grund av att försvararen har sin verksamhet långt ifrån den ort där domstolen är belägen och som inte omfattas av ersättningen av allmänna medel. Det finns i dessa fall en möjlighet för försvararen och den misstänkte att komma överens om ersättning för merkostnader som inte ersätts av staten. (Se 10 § femte stycket.)

Närmare om särskilda skäl

8. Utgångspunkten är att det finns ett visst, om än begränsat, utrymme för en distansförsvarare att få ersättning av staten för merkostnader. Det är i huvudsak fråga om situationer där avståndet visserligen föranleder tidsspillan och utlägg i större omfattning, men där omständigheterna i övrigt för med sig att kostnaden för försvaret inte blir avsevärt högre än för en försvarare på närmare avstånd. Hänsyn ska inte bara tas till hur stor merkostnaden blir utan denna ska ställas i relation till den totala försvararkostnaden i målet. (Se bl.a. ”Distansförsvararen från Stockholm II” NJA 2024 s. 186 p. 11 och där gjord hänvisning.)

Närmare om förhandsbesked

9. Syftet med förhandsbesked är att stärka den enskildes fria biträdesval och skapa förutsebarhet för såväl den misstänkte som försvararen att kunna bedöma de ekonomiska förutsättningarna för uppdraget. För att en ordning med förhandsbesked ska fylla sitt syfte att skapa förutsebarhet är ett lagakraftvunnet positivt besked bindande för den efterföljande prövningen. (Se prop. 2008/09:232 s. 25 och ”Distansförsvararen från Stockholm I” NJA 2019 s. 271 p. 7.)

Dok.Id 367605

10. Ett positivt förhandsbesked är ofta avgörande för att en distansförsvarare ska välja att åta sig uppdraget. Det har också stor betydelse för den enskilde som annars kan riskera att själv få stå för de merkostnader som valet av en distansförsvarare för med sig.

11. Det förhållandet att en distansförsvarare inte har begärt förhandsbesked hindrar inte att merkostnader för tidsspillan och utlägg ändå ersätts av staten, om särskilda skäl föreligger. En underlåtenhet att begära förhandsbesked påverkar alltså i princip inte domstolens bedömning av om det föreligger särskilda skäl.

God advokatsed

12. I Sveriges advokatsamfunds vägledande regler om god advokatsed (VGA) ingår regler om när en advokat får frånträda ett försvararuppdrag som antagits utan att bryta mot god advokatsed. I artikel 3.6 VGA anges att en advokat inte utan klientens samtycke får frånträda ett uppdrag, om inte advokaten är skyldig att frånträda uppdraget (se artikel 3.4 VGA) eller annars giltiga skäl kan åberopas. Som giltiga skäl räknas bland annat att klienten har lämnat oriktiga uppgifter eller i väsentliga hänseenden har handlat i strid med råd som advokaten lämnat. Advokatsamfundets disciplinnämnd har bedömt att ekonomiska skäl inte utgör något giltigt skäl att frånträda uppdraget (jfr Sveriges advokatsamfunds disciplinnämnds beslut den 10 april 2024 i ärende 23/1357).

13. De begränsade möjligheterna enligt de vägledande reglerna att frånträda ett uppdrag har sin grund i den långtgående lojalitetsplikt som advokaten har mot sin klient (jfr ”Distansförsvararen från Stockholm I” p. 13). Den lojalitetsplikt som uppstår mot klienten i och med förordnandet innebär att försvararen i princip inte kan frånträda uppdraget av ekonomiska skäl, utan att bryta mot reglerna om god advokatsed.

Dok.Id 367605

Ersättning för en distansförsvarare som förordnats på en domstols eget initiativ

14. I förarbetena har uttalats att det ”naturligtvis inte [bör] komma ifråga att domstolen på egen hand förordnar en försvarare som har sin verksamhet på en avlägsen ort om inte särskilda skäl finns” (se prop. 2008/09:232 s. 32; jfr även motsvarande uttalande i Ebba Sverne Arvill och Cecilia Renfors, Rättshjälpslagen och annan lagstiftning om rättsligt bistånd. En kommentar, kommentaren till 21 kap. 10 § rättegångsbalken, Juno utgåva 2026).

15. När en domstol på eget initiativ förordnar en försvarare måste denna, mot den nu angivna bakgrunden (jfr p. 12–14), kunna utgå ifrån att domstolen bedömt att det föreligger särskilda skäl och att försvararen till följd av detta kommer att få ersättning för de skäliga merkostnader som uppstår på grund av att han eller hon har sin verksamhet långt ifrån domstolsorten. Det gäller även i fråga om kostnader i högre rätt.

16. Det kan i och för sig inte finnas något hinder mot att en tilltänkt försvarare i dessa fall, innan förordnandet har skett, även begär ett förhandsbesked. Någon anledning att göra det finns dock i regel inte (jfr föregående punkt).

Bedömningen i detta fall

17. J.S. är en distansförsvarare. De merkostnader för tidsspillan och utlägg som uppkommit på grund härav ska därför ersättas av staten endast om det finns särskilda skäl.

18. Tingsrätten har på eget initiativ förordnat J.S. som offentlig försvarare. Ett sådant förordnande innebär att det får anses föreligga särskilda skäl i den mening som avses i 21 kap. 10 § fjärde stycket rättegångsbalken (jfr p. 15).

Dok.Id 367605

19. Mot denna bakgrund ska J.S. tillerkännas ersättning av allmänna medel för skäliga merkostnader som uppstått på grund av att hon har sin verksamhet långt ifrån domstolsorten. Den begärda ersättningen är skälig.

20. Hovrättens beslut ska ändras i enlighet med det sagda.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Petter Asp, Stefan Reimer (referent), Johan Danelius, Margareta Brattström och Erik Lindberg.
Föredragande har varit justitiesekreteraren Maria Svanberg Soldatova.

Dok.Id 367605